

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזמניץ שליט"א

(רעזא דרעזין)
פרשת נצבים וילך תשפ"ז
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון מ"ז
פר' נצבים וילך
תשפ"ז

לכתך אחרי במדבר

אהבת כלולותיך ♦ תהל שנה וברכותיה

כח התפילה

יראת ה' ואהבתו שלובות זו בזו בכל מקום. היראה מביאה לידי אהבה, והאהבה מביאה לידי יראה גדולה מן הראשונה, וחוזר חלילה. על כן מתפללים אנו בכל עת לפניו יתברך, כי ישם בליבנו אהבתו ויראתו, למען נוכל לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

עומדים אנו מספר ימים קודם יום הדין, בו מבקר הרועה את עדרו ומעביר צאנו תחת שבטו, וכותב וחותם וסופר ומונה, וזוכר כל הנשכחות, וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. ועתה היא העת לשנס מתניים ולפעול. הכל יודעים ומבינים עד כמה זקוקים ישראל לגאולה תמיד, ועכשיו - יותר מתמיד. הבה נתפלל כולנו תפילה ראויה, תפילה כהלכתה, בכבוד ראש ובהרגשת הלב, ביודענו כי יש בידינו שוב את הכח לפעול ולהציל את כלל ישראל בתפילותינו, ולהחיש את הגאולה השלימה.

אתם נצבים היום

בשבת זו קוראים בתורה את פרשיות 'נצבים - וילך'. עצם שמה של הפרשה והתיבות בהן היא פותחת, (דברים כט ט) "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם", מעורר את הלב לבקש ולהבין היכן אנו ניצבים, ועל מה אנו ניצבים...

על תיבת היום' שבפסוק כבר נודעו דברי הזוהר הקדוש (ראה ח"ג דף רלא.) כי 'ויהי היום' הוא בראש השנה, אם גם כאן המכוון הוא ליום ראש השנה. אולם יש להבין מהו העומק בתיבת 'נצבים'.

והנה כתב רש"י הקדוש (פסוק יב) וז"ל: "דבר אחר, 'אתם נצבים', לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס ממשוה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם, וכן עשה יהושע, וכן שמואל (שמואל א' יב ז) 'התיצבו ואשפטה אתכם', כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול". 'מצבה' מלשון עמידה והתיצבות, ובשעת חילופי ההנהגה היא נדרשת, ויש להבין עד היכן הדברים מגיעים.

כדי להיכנס אל הענין, ולבאר את ההכנה הגדולה הנדרשת לימי הדין, בראש השנה ובימים הנוראים, נקדים דבר מענין יום הכפורים, אשר גם הוא תיכף עומד אחר כתלנו, [וכבר מילתנו אמורה בכמה מקומות לבאר מפני מה קדם לו ראש השנה, ולא קדמה המחילה קודם העמידה לדין, ואין כאן מקומו].

מעשה רב והקצב

ישנו מעשה המובא בגמרא במסכת יומא (פז), על רבן של ישראל, מגדולי האמוראים - רב, אשר אמרו עליו בגמרא (עירובין יז ועוד) כי 'תנא הוא ופליג' - שרב גובריה לחלוק אפילו על התנאים הקדושים,

ובספרנו אשר זה עתה יצא לאור עולם, 'ספיר ויהלום' על יום הכפורים, פירשנוהו בדרך הרמז.

וזה תורף המעשה. אחד הקצבים בעירו של רב חטא כנגדו, ולא בא לפייסו. בערב יום הכפורים החליט רב ללכת בעצמו ולהתפייס עם הקצב. פגש רב הונא את רב בדרכו ושאלו, "להיכן הולך רבינו?". אמר לו רב: "לפייס את הקצב". אמר רב הונא לעצמו, הולך 'אבא' להרוג נפש. 'אבא' הוא רב, שהיה שמו אבא, וגם נקרא כן בדרך כבוד. והטעם, כי הליכתו אל הקצב תגרום לו להיענש אם לא ינהג בו כראוי. הלך רב ועמד מול הקצב, ובאותה שעה ישב הקצב ושבר עצמות ראש של בהמה. הרים עיניו וראה את רב עומד לנגדו, קראו בדרך זלזול 'אבא אתה', והפטיר, 'אין לי עסק עמך'. מתוך כך שהיה שובר את עצמות ראש הבהמה, נשמטה אחת העצמות ממקומה ועפה בכח, ושברה את גרוגרתו של אותו הקצב, ומת.

ענוותנותו של רב

הנה, היטיב רב הונא לחזות את מהלך הדברים, וכאשר יצא מפיו - כן היה, ונגרם מותו של הקצב מחצת הליכת רב אליו. אמנם לפי פשוטו הרי זה פלא גדול, שהרי רב הלך אל האטליז כדי לעורר את הקצב לתשובה, ואילו רב הונא מצידו בטוח כי ימות הקצב מחמת כן. הרי לנו עד כמה היה אותו קצב סורו רע, עד שידוע היה לכל כי יחציף פניו כלפי רב, ואילו רב מצידו שהיה רבן של כל בני הגולה לא חש לכבוד עצמו והטריח עצמו בערב יום הכפורים לעורר את הקצב לשוב בתשובה ולבקש הימנו מחילה.

נדמה בנפשנו, כיצד יוצא רבן של ישראל בדרכו אל השוק, מקום המוני אשר אנשים ריקים עומדים בו, ובשוק עומד האטליז, שבו יושב קצב סורו הידוע ברשעתו. ולא בסתם יום של חול המדובר, אלא ביום נעלה ומרומם, יום שמעלתו כמעלת יום הכפורים עצמו, כפי שאמרו חז"ל (יומא פא): "כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". יום מיוחד לישראל שהיה קדוש אצל גדולי ישראל בכל הדורות. ובעצם היום הזה מגיע רב לפתח האטליז, שמא יבין הקצב את אשר חטא ויבקש מחילה. וכל הטורח הזה להמה - כדי שאפילו הפחות שבישראל לא יפסיד את טהרת וכפרת יום הכפורים. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם.

אין אנו יכולים לשער בנפשנו את המראה הגדול והנורא הזה, ועל כן, הרוצה ירווה את נפשו בספרנו 'ספיר ויהלום', שם כאמור באו בזה דברים נפלאים בדרך הרמז, כי הקצב רומז אל היצר הרע, קחנו משם.

חומר עונשיו של המפסיד את הזדמנות המחילה

אך כאן נבקש להוסיף עוד שני ביאורים בזה,

להפיג מעט את הפלא העצום העומד לנגד עינינו. הביאור הראשון מקורו בספר 'נוכחי אור' שחיבר הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל, הלומד מן הגמרא דברי מוסר מבהילים על דבר התשובה בעשרת ימי תשובה.

הנה, בדברי רב הונא שאמר 'אזיל אבא למיקטל נפשא', מבואר כי תלה את עונשו של הקצב בהליכת רב אליו, ולא בעצם מעשיו הרעים, ואף שחטא כלפי רב ולא בא לפייסו - לא היה נענש עד כדי כך. וביאר שם, כי אינו דומה החוטא היושב בביתו שקט ושאנן ואינו מתעורר לתשובה, לחוטא שבא אליו גדול הדור לפתח ביתו ועומד שם בהכנעה וממתין לתשובתו. ואם לא התעורר לתשובה, אלא הקשיח ליבו ומיאן להכיר ברעתו, ולא זו בלבד אלא שביקש לשלח את רב משם בבושת פנים, באומרו לו 'זיל, לית לי מילתא בהדך', על זה כבר אין מידת הדין עוברת בשתיקה.

מעתה, יתבונן כל אדם בדרכיו וישיכיל לראות את מעשיו, האם איננו נוהג גם הוא בדיוק כאותו הקצב השפל. הלא בעשרת ימי תשובה מתנהג הקדוש ברוך עימנו במידה זו שנהג רב עם הקצב, וממציא עצמו אלינו בהיותו קרוב כדי שנושב אליו בכל לב. ובפרט ביום הכפורים שהוא יום שכולו רחמים ואהבה, וכל זאת כדי שישבו האדם אליו יתברך באהבה. הרי זה מחייב גדול מאין כמותו לכל אדם לשוב אל ה' יתברך בלב שלם. ואם בכל זאת מקשה האדם את לבבו ומאמץ את רוחו, ראוי לו לירא עד מאוד, אחר שלא ניצל את ההזדמנות שניתנה לו, כאשר המציא הקדוש ברוך הוא את עצמו אליו, ביום הכפורים שהוא קץ מחילה וסליחה לישראל.

חלילה וחלילה לנהוג כמנהג אותו הקצב שאמר בעזות מצח 'לית לי מילתא בהדך' - אין לי עסק עמך. ורחמנא ליצלן מהאי דעתא ומתוצאותיה הקשות.

ה' ילחם לכם

אם כן, ביארנו כאן את דברי הגמרא בדרך המוסר, אחר שכבר נתבאר במקום אחר מהלך על דרך הרמז. אולם עתה ברצוננו לשוב ולפרש את דברי הגמרא על דרך הפשט - על פי מה שלמדנו בתורת החסידות, במהלך נפלא ועמוק.

באמת באמת ישנו קושי גדול במעשה זה, הוא איך בכלל העז אותו קצב לעמוד מול גאון ישראל ותפארתו, האמורא הקדוש רב, ולהעזיז פניו כנגדו.

ועל דרך צחות נשאל, וכי היאך לא עמדו הגבאים והמשמשים להשיב לו כגמולו וללמדו פרק בהלכות דרך ארץ. אלא, מכאן אתה למד כי 'רבי' אמיתי אינו צריך לגבאים ולתלמידים שישמרו את כבודו, כי מן השמים כבר ילחמו בעבורו.

מלאכים עומדים וישראל נצבים

אכן, אם מבקשים אנו אחר הפשט שבסיפור, נשים פעמינו לדברי פרשתנו פרשת נצבים וכמו שפתחנו בהם, ומשם נבוא אל העיון והפירוש בתולדותיהן של צדיקים.

יסוד דברינו מדברי ה'שם משמאל' (דברים, נצבים תר"א) בפרשתו, הדין בפירוש תיבת 'נצבים', ובמהות ענין המצבה שהעמיד משה רבינו את בני ישראל קודם שעברו מידו ליד יהושע תלמידו, וכדברי רש"י הנזכרים.

ההקדמה לדברינו מביא רבינו את לשון המדרש (שמות רבה טו ו) וז"ל: "לכך נאמר (שיר השירים ו) 'איומה כנגדולות', שדימה הקדוש ברוך הוא את ישראל למלאכים, במלאכים נאמר (ישעיה ו ב) 'שרפים עומדים ממעל לו', ובישראל נאמר (דברים כט ט) 'אתם נצבים היום'".

לפי פשוטו הכוונה לדמיון בענין העמידה, כי השרפים עומדים, וישראל נצבים - שגם זה הוא לשון עמידה. אולם עדיין הדברים צריכים למודע, במה נתייחד ענין העמידה שבו הושוו ישראל למלאכים.

כיבוש ארץ ישראל - רק בכח הכלל

על כך כותב רבינו הסבר נפלא, ובו יסוד נאמן אשר עליו נוכל לבנות בנין גדול לתפארת, ולהבין את משמעות החיים וצורתם, את אופן ההכנה הראוי ליום הדין, ולא ליום הדין הפרטי בלבד שבכל שנה ושנה, אלא גם ליום הדין הגדול שבגאולה השלימה אשר לה אנו מצפים.

ושיעור הדברים כך הוא: הנה, עומדים כאן בני ישראל להיכנס אל הארץ הקדושה. עתה עומדת להסתיר שליחותו של משה רבינו אליהם, ועוד מעט יעביר את שבט ההנהגה אל יהושע בן נון שיעבור את הירדן בראש צבאות ישראל, ויחלו בכיבוש הארץ.

והנה, הלכה היא כי "כיבוש יחיד לאו שמה כיבוש". ועומק הענין בזה, כי אין כיבושה של ארץ ישראל כשאר כיבושי מלחמה, שכובשים בני אדם נחלת אדמה כדי שיהיה להם מקום לגור שם, אלא עבודת כלל ישראל היא. שכן "ארץ ישראל בעצמה היא כנסת ישראל, והיא המאחדת את כל כלל ישראל, ולא נתעברו ישראל זה לזה עד שעברו את הירדן, שארץ ישראל היא המאחדת אותם ועושה אותם כאיש אחד, על כן צריך לכיבוש ארץ ישראל כהכלל", כלשונו שם.

נמצא, כי מאחר וארץ ישראל היא העושה את ישראל לחטיבה אחת, לא יועיל כיבושה על ידי הפרטים, אלא רק בכח הכלל.

ברית הערכות

משום כך העמיד משה רבינו את ישראל קודם כניסתם לארץ ועשאו מצבה, והעבירים בברית עם ה' יתברך, ככתוב (דברים כט ט-א): "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו' לְעִבְרֶךְ בְּבְרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבְאַלְתּוֹ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם".

וכבר עמד בזה רבינו האור החיים הקדוש, וכתב כי תוכן ברית זו הוא כדי להעמיד את כל ישראל כערבים זה לזה, אשר לא נכנסו ישראל בברית זו עד אשר באו להיכנס לארץ ישראל, אשר היא המאחדת בין כל בני ישראל, ועושה את היחידים הרבים ליחידות אחת כללית.

אם כן, כיבושה של ארץ ישראל אינו נטילת הארץ בלבד, אלא איחוד וחבור בני ישראל לכדי כלל.

בכח הכלל מתקיימת כל המצוות ונשלם צלם אלקים

ומוסיף השם משמאל וכותב על פי מה שביאר במקום אחר, שנצחונו של ישראל בא מצד צלם אלקים אחר. והנה, צלם אלקים אינו שורה אלא על מי שנשלמה צורת כל רמ"ח אברי הנפש שבו על ידי קיום רמ"ח מצוות עשה; והרי לא יוכל אדם

פרטי לקיים את כל המצוות לבדו, שהרי ישנן מצוות למלך, ומצוות הכהנים והלוויים, וכן מצוות שאפשר לקיימן רק בזמן הבית, ואלו השייכות רק במקרים נדירים, ואם כן איך יוכל אדם להשלים עצמו בכל המצוות. אכן, בהצטרפות כלל ישראל יחד נעשים כולם שייכים לקיום כל המצוות, ונשלם צלם אלקים שבהם בכח הכלל, וכל איש פרטי חשוב כאחד מאברי הכלל, ועל כולם יחד שורה צלם האלקים, ובזה הם מנצחין את אומות העולם.

זהו שאמר הכתוב כאן עשרה כתות מישראל הנכנסות בברית, "כְּאֲשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם זְקֻנֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְכֶּם וְנָשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ מִחֵן מִחֻטֵּב עֵצֶיךָ עַד שֶׁאֵב מִימֶיךָ". כי רק בהצטרפות כולם יחד יוכלו להיחשב כאיש אחד ולכבוש את הארץ, אשר היא המאחדת ביניהם.

מזבח לרבים ומצבה ליחיד

והנה, לאו כל אדם זוכה להיות ראוי לארץ ישראל, ולהיקלט על ידי כלל ישראל. ועתה בא משה רבינו והעמיד את בני ישראל כמצבה, ומהו ענין המצבה. אלא, עד עתה היו ישראל כמזבח של אבנים, כמו שנאמר (מלכים א' יח לא) "וַיִּקַּח אֱלֹהֵי שְׁתֵּימָן עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שְׁבִטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה דָּבָר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שִׁמְךָ". כי המזבח הוא כנגד כלל ישראל, על כן מקריבים עליו קרבנות ציבור. אולם מצבה נועדה לקרבנות יחיד, על כן רק בימי האבות היתה אהובה לפני המקום, כי היה כל אחד מהם חשוב ככלל ישראל, אך עתה שקם ישראל והיה לעם נעשתה המצבה שנאמר לפניו יתברך (ראה דברים טז כב וברש"י שם).

עיקר ההכנה לראש השנה היא בהשבה אל הלב עד כמה גדול חשיבות התפילה, הפועלת בכל המצבים. שהרי על קין נצורה גזירה נוראה, ועל ידי תפילה המתיק את הדין

הרצון וההזמנה למעשה - כמוהו כמעשה

ואם כן קשה, אחר שאין כח ביחיד לעשות מאומה, אלא רק על ידי שיצטרף אל הכלל, והכלל הרי אינו קולט את מי שאינו ראוי, אם כן מה יעשה מי שלא זכה, וכיצד יחבר עצמו אל הכלל.

אלא, לכך מכוונים דברי המדרש שהובאו תחילה, על הפסוק 'שרפים עומדים ממעל לו'. כי שם פירש רש"י כי 'ממעל לו' היינו מוכנים לשמשו, שעומדים מוכנים ומצפים לשמוע את השליחות שאלה יתלחלו. כי מלאך הוא שליח, ואין לו שם עצמי אלא לפי שליחותו, וקודם שנשלח אין לו מהות ומציאות כלל, וכל מהותו היא ההמתנה והציפייה, וזהו 'עומד' - מוכן ומזומן לקבל שליחות.

בדומה לזה, גם בני ישראל נצבים מוכנים ומזומנים, וכל רצונם - לעשות רצון קונם, ואף כי מצד הציצוי לא נאמרו כל המצוות לכל פרט מישראל, אולם מצד הרצון וההכנה - עומדים כולם ומוכנים לקיים ככל שיצטוו. גם הישראליים מוכנים לקיים את מצוות הכהנים, וגם העם מבקשים לקיים את מצוות המלך, וכל אחד עומד כאבר מאברי כלל ישראל.

בבחינה זו נשתוו ישראל והמלאכים, להיות שניהם עומדים ונצבים. כי עיקר מעלתם - בעמידתם מוכנים ומזומנים לשליחותם.

בתוך עמי אנכי יושבת

מטעם זה העמיד משה רבינו את בני ישראל ועשאו מצבה קודם שמתרם ליד יהושע, וכן עשה שמואל הנביא קודם שבא שאול ומלך עליהם, כי בהעברתם ממנהיג למנהיג עליהם להיות מאוחדים

כאבן אחת, ומצד היחיד לא יוכל להצטרף אל הכלל אלא באחדות כנסת ישראל, לכן הועמדו כולם יחד כאיש אחד.

זהו הטעם לקריאת פרשת נצבים בכל שנה ושנה קודם ראש השנה, כי זהו תוכן עבודת יום הדין, שיחבר האדם עצמו אל הכלל ולא יעמוד בפני עצמו, וכמו שדרשו בזוהר הקדוש (ח"ב דף ק"ד:) על הפסוק (מלכים ב' ד' א') "בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִי יֹשֵׁב", שבזמן שהדין שורר בעולם, אל יתפרד האדם לישוב לבדו.

זהו גם שורש מה שאמרו חז"ל (ראש השנה טו.) "אמר הקדוש ברוך הוא וכו', ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות. מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם" וכו'. כי ענין ראש השנה הוא התאספות הכלל כולו, וזהו פירוש הפסוק האמור ב'מלכויות' (דברים לג ה) "וַיָּהִי בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יִחָד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל", שעליהם להיות כולם יחד, והיאך - על ידי שיהיו תמיד מוכנים ומזומנים לקיים דבר ה'.

זהו גם ענין מה שתיקנו חז"ל (ראה ראש השנה שם) לתקוע בראש השנה תקיעות דמיושב ולאחר מכן תקיעות דמעומד. כי תקיעות דמיושב הן תקיעות יחיד שמחוייב בהן כל אחד ואחד, ותקיעות דמעומד אי אפשר לקיימן אלא כשמצטרפים מנין מישראל לתפילה. ואין היחיד תוקע באמצע תפילת שמונה עשרה על סדר הברכות. ומשום כך, ראשית כל חייב כל יחיד ויחיד להכין עצמו לעבודת היום, אך לאחר מכן מתחברים כולם יחד באגודה אחת ובאים לכלל שלימות אחת.

זהו יסודו המופלא של ה'שם משמאל', אשר ביאר לנו את כח אחדות ישראל, אשר רק על ידיה יתקיים כיבוש ארץ ישראל, ולשם כך נכנסת כנסת ישראל לארץ ישראל, כי היא המאחדת בין בני ישראל. וזהו 'אתם נצבים' - שנמשלו למלאכים הנקראים 'עומדים', מלשון 'מצבה', שהיא הביטוי לאחדות כלל ישראל, וזו היא הדרך לבוא אל יום ראש השנה.

עיקר התיקון בדור המדבר, והשלמתו בארץ ישראל

לאור הדברים האלה, נמשיך בדרך זו ונעמוד על רעיון מופלא עוד יותר. הנה, כבר בדברי ה'שם משמאל' עצמו מבואר החילוק בין עמידת בני ישראל אצל משה רבינו לעמידתם לאחר מכן בימי יהושע. כי אמנם כבר בימי משה נזכרו כל עשרת הכתות שבישראל יחד ונעשו מצבה אחת, אולם אחדותם בפועל היתה רק בימי יהושע, אחר שעברו את הירדן וכבשו את הארץ כדין כיבוש רבים. כי מקום החיבור של כנסת ישראל הוא בארץ ישראל.

אולם פלא עצום יש בדבר. דור המדבר, דור דעה, הלא תיקנו כבר את רוב התיקון הנצרך, וכל הנותן לתקן עד עת בוא הגאולה השלימה הוא חלק קטן לעומת מה שעשו דור הענקים הזה, אשר העניקו חמה בקומתו. וכתב רבינו האריז"ל כי דור המדבר העלו ר"ב מתוך רפ"ח ניצוצות הקדושה שנפלו לבין הקליפות, וזהו המכוון בלשון הכתוב שאמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו (דברים ג כו) "רַב לָךְ". וכפי שמביא רבינו האור החיים הקדוש על הפסוק (במדבר י לה) "וַיְהִי בְּנִסְעֵךְ הָאֶרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצֹ אֲבִיךָ וַיִּגְסֹוּ מִשְׁנָאֵיךְ מִפְּנֶיךָ", כי במדבר הגדול והנורא היתה עבודת בני ישראל להוציא בלעו של הסטרא אחרא מפיו ולברר את ניצוצות הקדושה השוכנות במדבר ציה. וכאשר נסע הארון ונתדבק בו כל ניצוצי הקדושה, ונתפוצצו ונשתברו כל הקליפות האוחזות בהם.

חטא העגל וחטא המרגלים

והנה, עשרה נסיונות ניסו אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר (אבות פרק ה משנה ד), אולם שנים מבין העשרה שינו את מהלך המציאות. החטא הראשון הוא חטא העגל, אשר לפניו היו ישראל כאדם הראשון קודם החטא, ובו נפלו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. והחטא השני הוא חטא המרגלים,

אשר מחמתו נגזר על בני ישראל שלא ייכנסו לארץ, ויעמדו במדבר ארבעים שנה.

עלובה כלה

על אודות חטא העגל שחו חז"ל בחריפות ואמרו (שבת פח): **"אמר עולא, עלובה כלה מזנה בתוך חופתה. אמר רב מרי ברה דבת שמואל, מאי קרא, (שיר השירים א יב) 'עד שהמלך במסבו נרד' וגו' 'נתן ריחו. אמר רב, ועדיין חביבותא היא גבן עדיין ניכרת חביבתה' לישראל גם בפסוק זה שדרשוהו לגנאי, כי בלשון עדינה דיבר הכתוב, דכתיב 'נתן' ולא כתב 'הסריח'."**

מה נורא היה חטא העגל. הן במתן תורה זכו ישראל לעלות למדרגה עצומה ונישאה, פסקה זוהמתן ונעשו נקיים זכים ומטהרים. כל חיסרון אנושי לא היה בהם, וכל הנגעים הבאים על בני אדם, אשר מקורם מזוהמת החטא - פסקו ועברו מהם. כך זכו להביא את העולם כולו למצבו שהיה בזמן בריאתו, והם עצמם היו כפי שהיה קודם חטא אדם הראשון.

והנה ברגע אחד איבדו ישראל את כל זאת, כאשר עשו את חטא העגל. קודם החטא זכו לחירות מן היצר הרע, ומכל הענינים המפריעים לאדם להיות דבוק וקשור בו יתברך בעבודתו. ועתה שוב מלאים ימיהם בנסיונות וחטאים, בקשיים הבאים ממלחמת היצר, ושוב אין להם חירות ממלאך המוות, והכל מחמת החטא.

כמה מעלות טובות אחר חטא העגל

מאידך גיסא, אחר חטא העגל נתחדש חידוש עצום בכח התשובה, כי עלה משה רבינו למרום וביקש מלפני ה' שישלח לישראל, והקדוש ברוך הוא נתרצה לו ואמר לו 'סלחתי כדברך', וכיון שהיתה עלייתו בראש חודש אלול ועד יום הכפורים, נעשו ימים אלו ימי רצון לדורות, וגם אם תוקעים בשופר בחודש אלול זכר להעברת הקול במחנה שהיתה בימים אלו, וכפי שכתב ה**טור** (אורח חיים סימן תקפ"א). הנה כי כן, המתנה הגדולה והעצומה של יום הכפורים, שהיו יום כפרה וטהרה לישראל - זכו לה ישראל אחר חטא העגל.

ולא זו בלבד, אלא שדווקא לאחר חטא העגל גילה לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו את סוד י"ג מידות הרחמים (ראה **שמות** לה ד-ה), ואכן, בחודשי הרחמים והסליחות יודעים ישראל לפעול כסדר הזה, ולזכות למחילה וסליחה בימים הנוראים והקדושים.

זאת ועוד אחרת, שלאחר מכן זכו ישראל שישרה הקדוש ברוך הוא שכינתו עליהם במשכן, אשר מלאכתו החלה מיד לאחר שזכו לכפרה ביום הכפורים, והמשכן עצמו הוא המכפר על חטא העגל, וכפי שדרשו חז"ל (ראה **שמות** רבה נד א) על הפסוק (**שמות** לח כא וברש"י שם) **"אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת"** - "עדות לישראל שויתר להם הקדוש ברוך הוא על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם".

עולה אם כן, כי אמנם מכשלה גדולה היתה לישראל בחטא העגל, בסכנה גדולה עמדו, וגם לאחר הסליחה לא שבו למעלתם. אך עם כל זאת, המשיך הקדוש ברוך הוא להרעיף עליהם מטובו הגדול, וכמה מעלות טובות ומתנות גדולות שזכו להן גם אחר החטא.

בכייה לדורות

עוד כמה נסיונות ניסו ישראל את ה' במדבר, וכפי שרמז להם משה רבינו בתוכחתו (**דברים** א א) **"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל עַבְדְּךָ הַיְיָ בְּמִדְבָּר עֲרַבְהָ מוֹל סוּף בֵּין פָּאֵן וּבֵין תֶּפֶל וְלִבָּן וְנִצְרֵת וְדִי עֲרַב"**.

אולם חטא אחד היה, אשר שינה את פני כל המציאות שעמדו בה ישראל במדבר, והוא חטא המרגלים, אשר לאחריו נגזרה עליהם הגזירה הנוראה, ואמר להם הקדוש ברוך הוא: **"אתם בכיתם בכיה של חנם - ואני קובע לכם בכיה לדורות"** (**תענית**

ט). היה זה ביום תשעה באב, ובמשך ארבעים שנה מתו בני דור המדבר ביום הזה, בכל שנה קבוצה אחת, עד שמתו כולם. בזה היום נחרב בית המקדש הראשון, ולאחר מאות שנים - גם בית המקדש השני. וכפי ששינו במשנה (**שם** כו) כי חמישה מאורעות קשים אירעו לאבותינו ביום הזה.

אם כן, אחר חטא המרגלים הפסידו ישראל את כל אשר ניתן בידם. ומאחר שדיברו סרה על הארץ, ולא אבו להיכנס אליה, בכו בכייה לדורות.

חומרת חטא המרגלים יותר מחטא העגל

ויש להבין, כי לכאורה פלא גדול ועצום יש כאן, בחטא העגל, היה חטאם של ישראל נורא ואיום, חטא עבודה זרה, ולא עוד אלא שנעשה סמוך ונראה למתן תורה, מיד אחר שראו בעיניהם בהגלות ה' על הר סיני, והנה אומרים הם כלפי אליל זהב **"אֵלֶּה אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"** (**שמות** לב ד). עלובה כלה המקלקלת בתוך חופתה. אך הנה, עומד משה רבינו ומחלה את פני ה', מפציר ומתחנן בתפילה - ותפילתו נענית, וזוכים ישראל ל"ג מידות הרחמים, ליום הכפורים ולמשכן. מתנות גדולות אשר עד היום הזה פועלים אנו על ידן כדי לכפר על כל חטאותינו. וכמו שאמרו חז"ל (ראה **עבודה זרה** ה), כי לא היו ישראל ראוין לאותו החטא - אלא כדי ללמד תשובה לרבים.

לעומת זאת, חטא המרגלים למראית עין אינו נראה חמור כל כך, ואינו אלא פגם בקדושת ארץ ישראל, אשר דיברו עליה רעה. ודווקא על זה החטא נענשו לדורות, כל החורבנות והגלויות יצאו ממנו, ועד היום הזה אנו סובלים מחמתו ומצפים לגאולה השלימה. למתנה מיוחדת - לא זכינו אחר חטא המרגלים, שלא כבחטא העגל.

מהו 'חולת אהבה' - מחלה של אהבה, אהבה המביאה את האוהב לידי מחלה עד שלא ימלא רצונו הבא מתוך אהבה

שורש שנאת חנם - בחטא המרגלים

כדי ליישב את כל הענין, נביא בזה את דברי הכלי יקר בתחילת פרשת דברים, אשר הזכרנום פעמים הרבה, ויש בהם יסודות גדולים ונפלאים בענין חטאי ישראל.

הנה נודע מה שאמרו חז"ל (**יומא** טו) בסיבת חורבן שני בתי המקדש, הראשון והשני, וכלשונם: **"מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים וכו'."** אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים".

ומפרש רבינו, כי מידת שנאת חנם שישנה בישראל, תולדה היא מבכיית החינם שבכו בתשעה באב. [במאמר המוסגר נאמר, כי ניתן היה לפרש דבר זה על פי מה שנודע מדברי **רבננו המקובלים זיע"א** (ראה **שער הגלגלים** הקדמה ל"ו; **מגלה עמוקות** על התורה פרשת תזריע, ועל ואתחנן אופן מג), כי חטא המרגלים שייך לחטא הראשון שבין אדם לחבירו שהיה בכלל ישראל - הוא חטא מכירת יוסף, שבו עשרה האחים נכשלו בשנאה כלפי יוסף אחיהם, ונתגלגלו נשמותיהם בנשמות המרגלים, ולא עלתה בידם לתקן את החטא, אלא אדרבה, הוסיפו לחטוא והעמיקו סרה. אולם רבינו מפרשו על דרך אחרת לפי פשוטו].

כי הנה, בענין המרגלים אמר משה לישראל (**דברים** א כז) **"וַתִּבְרָגְנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשֵׁנָתָהּ ה' אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"**. והביא **רש"י** שם וז"ל: "הוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך - מה דבלביה

עלך [מה שבלבך על חברך, הוא מה שבלבו עליך]". ומקורו מדברי חז"ל (**ילקוט שמעוני** רמז תת"ה), כי כמים הפנים לפנים, ומי שסובר כי רעהו שונא לו - אות הוא כי בלבו שלו עצמו חבויה שנאה כבושה כלפיו. אם כן, כאשר רגנו ישראל באהליהם ששונא ה' אותם חלילה, הרי זה מורה על מידת השנאה שפעפה בליבם. ומכאן ואילך החל פושה נגע רע זה בישראל, וכלשון רבינו "ותהר צרה זו ותלד מדה רעה זו אשר החריבה בית ראשון ושני, כי בבית ראשון היה שנאת חנם בין נשיאי ישראל, ובבית שני פשתה הנגע בין כל ישראל".

בלשוננו אנו נבאר, כי חטא העגל הוא חטא שבין אדם למקום, וכמוהו כבגידה בקדוש ברוך הוא כביכול. אולם חטא המרגלים הוא מעין חטא שבין אדם לחבירו, ומקורו בשנאה. ואף שעל הארץ דיברו, אך מכאן נכנסה גם שנאת חנם המשלחת מדנים בין אחים, וכפי שיתבאר יותר להלן.

תפילה עושה מחצה

על פי יסוד מופלא זה של רבינו הכלי יקר, נוכל לבאר ענין אחד מדברי המדרש בפרשתנו. במדרש **דברים** רבה פותחת כל אחת מן הפרשיות בדבר הלכה, וכך גם בפרשת נצבים (**ח, א**). תחילה עוסק המדרש ב"אדם מישראל שלא התפלל תפלת השחר או תפלת מוסף או תפלת המנחה... אי זו שעה מותר לו להתפלל ויצא בה ידי חובתו, וכיצד הוא צריך לעשות".

לאחר מכן עוסק המדרש בכוחה של תפילה, ובפרט בענין מה ש'עושה מחצה', ומביא כמה דוגמאות לזה, וז"ל: "גדולה היא התפלה לפני הקדוש ברוך הוא. אמר רבי אלעזר, רצונך לידע כחה של תפלה, אם אינה עושה כולה - חציה היא עושה. קין עמד על הבל אחיו והרגו, ויצא גזירה (בראשית ד יב) 'ע נד תהיה בארץ', מיד עמד ונתודה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר (**שם** פסוק יג) **"גְּדוֹל עוֹנֵי מִנְשׂוֹא"**. אמר לפניו, רבונו של עולם, כל העולם אתה סובל ולעוני אי אתה סובל, כתבת (**מִכָּה** יח) **"נושא עון ועובר על פשע"**, סלח לעוני שהוא גדול. מיד מצא חסד לפני הקדוש ברוך הוא ונמנע ממנו 'נע', חצי הגזירה, שכן כתיב (בראשית שם פסוק טז) **"וישב בארץ נוד"**. מכאן אתה למד שגדולה התפלה לפני הקדוש ברוך הוא".

ידעני בין ערך תפילה

ויש להבין, אמנם כאמור בכל פרשה פותח המדרש בהלכה, אך בכל מקום ההלכה היא מענין הפרשה, וכפי שמבואר בכל אחת מהן בדברי המדרש עצמו, אולם מה ענין הלכות תפילה לפרשת נצבים דווקא.

עמדו על כך מפרשי המדרש, וכתבו כי אין צורך לבקש קשר לפרשה עצמה, אלא מושם שפרשה זו נקראת בסמוך לראש השנה, אשר "ומא דצלותא" הוא, ועיקר עבודת היום היא בתפילה - לכן הודיעונו חז"ל כאן בין ערך תפילה, לידע עד היכן הדברים מגיעים. כי עיקר ההכנה לראש השנה היא בהשבה אל הלב עד כמה גדול חשיבות התפילה, הפועלת בכל המצבים. שהרי על קין נגזרה גזירה נוראה, ועל ידי תפילה המתיק את הדין. מכאן אתה למד, כי גם כאשר עומדים כנגד האשם כמסרגים נוראים, ועשה מעשים חמורים במשך השנה, באופן המביא לידי קטרוג קשה - יוכל לקרוע גזר דינו בכח התפילה.

עבירות שבין אדם לחבירו

אמנם יש להבין, הלא חטאו של קין היה בכפליים, הן בין אדם למקום, והן בין אדם לחבירו, שהרי רצח את אחיו את הבל. והלא אפילו יום הכפורים אינו מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו.

אך נראה שורש הענין, במה שנתבאר למעלה כי שורש חטא המרגלים נעוץ בחטא מכירת יוסף, שהיה חטא שבין אדם לחבירו. הנה כאשר ירדו השבטים הקדושים למצרים, נראה היה שהחל כבר התיקון ובאו לכלל אחדות, אך הנה באו המרגלים ופגמו בשנית, ועוררו את החטא כמי שלא נתקן, ושוב

נצבים היום כולכם איננה, וממילא יש חורבן.

מהי העצה היעוצה לעשות במצב זה - להגביר את כח היראה. לא די באהבה שאוהב הקדוש ברוך הוא את עמו ישראל, ומוציאם ממצרים בחיפזון ובשפע גדול, אלא יש לירא מפניו ולהזהר בכבודו.

עיקר היראה בדבר המסור ללב

והיאך יגביר האדם בלבו את כח היראה. זאת למדנו מן התורה, כי היכן נכתב (ויקרא יט ד) "ויראת מאלקין" - בדבר המסור ללב, כתחילת הפסוק שם "לא תקלל קרש ולפני עור לא תתן מקשל". והטעם כפי שפירש רש"י שם "שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמיט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו 'ויראת מאלקין' - המכיר מחשבותיו. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושה ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו 'ויראת מאלקין'".

ואכן נכתבה אזהרה זו בכמה פרשיות בתורה. וכגון במצות הידור פני זקן, איש אינו יודע באדם זה שלא קם האם אכן לא ראה את הזקן, או שמא העצים עיניו כמי שלא ראהו. אך הקדוש ברוך הוא בוחן כליות ולב ויודע נסתרות, ומפניו יש לירא ולקיים מצוותיו. כמו כן באיסור אונאה, הלוואה ברבית, ושעבוד עבד עברי בפרך - אלו דברים הנעשים בתוך ביתו של אדם, הרחק מעיני הבריות, ועל כן נאמר בהם 'ויראת מאלקין'.

ואופן התיקון לזה - הוא במידת היראה. 'עשה מאהבה', אולם לא די באהבה ה' לבד, אלא 'עשה מיראה', שאין הירא בועט. וכיצד באים לידי יראה - על ידי ההשבה אל הלב, כי ה' חוקר כליות ולב, ובזה ישלים האדם את תיקונו בכל חלקיו.

בקשת רב לתקן ביראה את שנתא הקצב

ומעתה יתבאר באופן נפלא מעשה רב והקצב שבו פתחנו. ידוע ידע רב כי זה הקצב עומד כעת בבחינת 'שונא', ברוב כעסו עליו, אך בידעו כי זה היום יום המסוגל הוא לאהבה, ביקש לאחד בו את כלל ישראל כולם. שהרי ביום הכפורים זכו ישראל לכפרה על חטא העגל, מכא האהבה שעדיין שררה גם אחר החטא, וכאילו לכפרתם זכו וקיבלו לזירות בביתם יום הכפורים. אולם כדי לזכות לשלימות צריכים ישראל גם למידת היראה, וזאת ביקש רב להשיג על ידי שיעורר את הקצב לתשובה, כי גם בהיותו 'שונא' - עליו להיות ירא, ואין הירא בועט. ובזה יתאחדו שתי המידות: מצוות שבין אדם למקום - התלויות בתשובה מאהבה, וגם המצוות שבין אדם לחבירו - התלויות בכך שירצה את חבירו. ובזה יקיים 'אתם נצבים היום כולכם'.

ניסן באהבה, ותשרי ביראה

אם כן, כאשר הימים הנוראים ממשמים ובאים, עבודת היראה היא העיקר, ועומדת בראש כל. כי עד יום הושענא רבה שולטת היראה, וההנהגה היא בבחינת 'אחור', ולא פנים בפנים. אולם גדול הוא כח היראה, כי על ידה ניתן לזכות לגאולה.

בימי חודש האביב היתה גאולת מצרים, והם ימי גאולה מתוך אהבה. אך בימי חודש תשרי עובדים אנו בכח היראה, כדי שנזכה לגאולה השלימה, ואז תהיה ההנהגה בבחינת פנים בפנים. לנצח נצחים, וכימי אהבת כלולות - נזכה לאהבת עולם.

עלינו להשתמש בכח הצמצום והדין ולעמוד בתפילה, כפי שמשמשים אנו בכח האהבה ללימוד התורה, ולעמוד בזה בכל כוחנו, כי תפילה עושה מחצה, ומשלימה את החלק שבין אדם למקום. ויחד עם שלימות האהבה במצוות שבין אדם לחבירו, ובחיבור לבחינת ארץ ישראל העושה את בני ישראל לחטיבה אחת, נעמוד נצבים כולנו מאוחדים כאחד, ועל ידי זה נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

ב - יום הכסא, ג) לפרש לשון הכתוב (תהלים לד י) "וירא את ה' קדשיו כי אין מחסור ליראיו". כי יש להבין, הלא יש לירא את ה' מפני גדולתו ורוממותו, אך מהו הטעם לירא משום שאין מחסור ליראיו, וכי רק כדי לקבל פרס ירא זה את ה'.

אלא, יראה היא צמצום, ואהבה היא התפשטות בלא גבול. והצמצום הוא שורש הדינים כולם. כי באמת כבודו יתברך מלא עולם, אלא שכדי שיהיה קיום לעולמות - לשון 'העלם', גזרה חכמתו יתברך כי מצד העולמות תהיה הסתרה לשפעת אורו הגדול, כדי שיהיה להם קיום ולא יתבטלו מאליהם. נמצא כי הצמצום צורך עבודה הוא. כי הירא מכל דבר שבעולם - הרי זה אות על חסרונו, שלא יוכל להתגבר על הדבר שירא מפניו, אולם הירא מפני ה' יתברך, נוגע הוא בשורש הצמצום הראשון שהוא שורש היראה, ושם הרי נועד הצמצום לטובה ולאהבה, כדי שיהיה קיום לעולם, אם כן גם יראתו של זה אין בה שום חיסרון, אלא אדרבה - היא שורש קיומו. וזהו 'ירא את ה' קדושו', ומפני מה, על שום שאין יראה זו נובעת מחיסרון ואינה מעידה על חיסרון, אלא כדי שלא יבואו לזלזל במלך מתוך אהבה ללא גבול, וכן לא תתבטל מציאותם מגודל האהבה כאשר לא יוכלו לעשות ככל רצון המלך. אם

כי אמנם נגזר עליהם ה'מוות', אולם האהבה במקומה עומדת. ואש אהבה זו - בכח התורה מלכים אותה, וכפי שמסיים הפסוק שם "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזה יבזו לו"

כן אדרבה, אין מחסור ליראיו, ויראי ה' לא יחסרו כל טוב, אלא היראה היא שורש הטוב.

תיקון השנאה - בכח היראה

ודאי אהבה גדולה היתה מאת הקדוש ברוך הוא לעמו ישראל ביציאת מצרים. הלא אז נעשו לו לעם, וענן כבודו חפץ עליהם יומם, ועמוד האש לילה. ואולם, עם כל זאת עדיין לא זכו להנהגת 'פנים בפנים', אלא ללכת אחרי במדבר, וכל כך למה, כדי שלא יבואו לידי נזק ופגם דווקא בעטיה של האהבה. ובכח הנהגה זו, יכלו ישראל להמשיך את בחינת האהבה אפילו לאחר החטא הנורא שחטאו בעגל, אשר היה מעין פגמו של אדם הראשון, וחזר היצר הרע להיות מושל בהם, וחזרה זוהמתו, ועדיין לא כבתה אש האהבה בכל המים הרבים, ככתוב (שיר השירים ח ט-י) "שִׁימְנִי כְחוֹתֶם עַל לִבִּי כְחוֹתֶם עַל זְרוֹעֵי כִי עֲזָה כְמוֹת אֲהָבָה קֶשֶׁה כְּשֹׁאֵל קִנְיָה קֶשֶׁפִּיהָ יִשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵבֶתְהָ: מִיָּם רְבִים לֹא יִכְלוּ לִכְבֹּת אֶת אֲהָבָה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטֹפֶה". כי אמנם נגזר עליהם ה'מוות', אולם האהבה במקומה עומדת. ואש אהבה זו - בכח התורה מלכים אותה, וכפי שמסיים הפסוק שם "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזה יבזו לו", ודרשו חז"ל (ויקרא רבה א) "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שיהיה ר' יוחנן את התורה בזה יבזו לו".

אולם כל זאת היה רק עד חטא המרגלים. על אף שכלפי חוץ אין חטא זה נראה חמור כחטא העגל, אולם בו הושרש בישראל כח השנאה, שנאה כלפי מעלה כביכול, ושנאת הבריות - שורש החורבנות. ואם יש שנאה - אין חיבור, ואם אין חיבור - יש פירוד, ופירוד הוא חורבן.

במקום שבו יש פירוד, לא ניתן לזכות למעלת ארץ ישראל, אשר כפי שהובא מה'שם משמאל', כל ענינה הוא בחיבור כל ישראל לכלל אחד וחטיבה אחת, בבחינת 'כיבוש רבים', אשר רק הוא שמו כיבוש, ולא כיבוש יחיד. וכאשר השנאה שולטת, מעלת 'אתם

נתעורר בהם עוון שנאת חנם, 'בשנאת ה' אותנו', ועל ידי זה נמנעה כניסתם לארץ ישראל, ונגרמו כל החורבנות מחמת שנאת חנם. והנה, שנאת המרגלים היתה כלפי מעלה כביכול, אולם שורש שנאתם היה בשנאת האחים, עליהם נאמר (בראשית לד ד-ה) "וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְגו' וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׂנֵא אֹתוֹ".

אני לדודי ודודי לי

ומעתה נבוא אל פירוש הענין, ושבה והיתה לבאר. הנה חטא העגל היה חטא שבין אדם למקום. כאמור. וכבר הבאנו את דברי הגמרא הדורשת על חטא זה את הפסוק 'עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו', וכדרשת רב, שעדיין לשון חביבות היא כלפי בני ישראל.

פסוק זה מספר שיר השירים (א יב), מקומו בתוך כמה פסוקים העוסקים ביציאת מצרים ובאהבת ה' הגדולה שנתגלתה אז לישראל. ובתוכם בא הכתוב הנזכר, כי חטאו ישראל בעגל ככלה זו אשר בעומדה תחת חופתה נושאת עיניה לאחר. אולם גם אז לא הסיר הקדוש ברוך הוא אהבתו, ככתוב (שם ב ד) "הִבֵּיאֲנִי אֶל בֵּית ה' וְדִלְגוּ עָלַי אֲהָבָה", ודרשו חז"ל (במדבר רבה ב א) "ודילוגו עלי אהבה", כי גם בשעה שעוסקים ישראל בתורה בדרך דילוג ושלא כהוגן, הוא יתברך מראה להם פנים יפות ושמח בהם. וגם לאחר שחטאו לא פגה האהבה.

וכן ממשיכים שם הכתובים העוסקים באהבת ה' לישראל ואהבת ישראל לה', "הִשְׁבַּעְתִּי אֲתָם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם אִם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדֵי מֵה תִּגְדּוּ לוֹ שְׁחוֹלֶת אֲהָבָה אֲנִי" (שם פסוק ח).

חולת אהבה אני

מהו 'חולת אהבה' - מחלה של אהבה, אהבה המביאה את האוהב לידי מחלה עד שלא ימלא רצונו הבא מתוך אהבתו. וכמו שדרשו חז"ל (מדרש תהלים - שוחר טוב מזמור ט, יז): "ומה חולי יש כאן, לא מיחוש ראש, ולא מיחוש מעיים, וממה אני חולה, מאהבתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שיר השירים ב ה) 'כי חולת אהבה אני'".

והרחיב בדבר רבינו האלשיך הקדוש בפירושו על זה הפסוק, "כי דרך כל הנחלה מחמת אהבת חשוקתו, שלא על ידי המחלה יבעט בחשוקה, כי אם אדרבא ענין הולך וחזק באהבתו עד בלי די, כן חולת אהבה אני, אני חולה מאשר הכוני פצעוני למען אהבתו, ומתחזק יותר באהבתו יתברך".

והנה, אם האהבה מחלה היא - הרי צריכה היא רפואה, ומהי רפואת אהבת ישראל - היא הגאולה וקרבת ה'.

עשה מאהבה ועשה מיראה

ונראה להוסיף בזה, שגדר זה של אהבה לא פסק מעולם. ואפילו בזמן חטא העגל, כאשר חטאו בו הערב רב בכוונה וברצון, וכן היו מישראל כאלו שסברו כי יהיה בו מן אמצעי שיסייע להם בעבודת ה' - בכל מחשבה שהיתה, לא פסקה האהבה. ולא זו בלבד, אלא 'חולת אהבה אני'. עם היות בני ישראל 'עלובה כלה המזנה בתוך חופתה' - עדיין 'חולת אהבה אני'.

כי הנה, אין אש האהבה האמיתית נכבית לעולם, אך פעמים שדווקא האהבה - מקלקלת את השורה. כי האוהב בטוח באהבתו, ועל ידי זה יכול הוא לבוא לידי חוסר כבוד. ומשום כך נצרכת גם מידת היראה. וכמו שאמרו בירושלמי (סוטה פקח ה הלכה ה): "עשה מאהבה ועשה מיראה. עשה מאהבה - שאם באת לשנוא דע שאת אוהב, ואין אוהב שונא. עשה מיראה - שאם באת לבעט אין ירא מבעט". נמצא כי היראה היא שמירת האהבה, ועל ידי האהבה נשמרים מן השנאה.

יראת ה' מקיימת את העולם

וכתב בספרה"ק בני יששכר (מאמרי חודש תשרי, מאמר